શ્રી

ગુર્જરપતિ મહારાજાધિરાજ વનરાજ ચાવડાના નાટકનાં ગાયનો.

રચનાર.

છોટાલાલ શિ. દલપતરામ.

આવૃત્તિ બીજી.

પ્રત. ૧૦૦૦

અમદાવાદ.

“ચન્દ્રોદય” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ.

સંવત ૧૯૪૫.—સને ૧૮૮૯.

કીમ્મત બે આના.

અમર

ગુજરપતિ મહારાજાધિરાજ વનરાજ ચાવડાના નાટકનં ગાયનો.

(ગુજરાતની પુનઃસ્થાપના પર્યંત.)

મંગળાચરણ.

સર્વ પાત્રો— રાગ કલ્યાણ.

જય ભદ્રકાળી, ત્રણ દરવાજા વાળી;
વિનતી દાસની સુણીએ દીન દયાળી—ટેક.
નરનારી પ્રીતે હમેશાં, દરસન કરવા જાય;
તવ દરસનથી માતુ મારી, મુકત પાપથી થાય. જય.
વિશાળ દેરામાં બીરાજે, ખડ્ગ ગ્રહી કરમાંય;
મમમાયા જો મહેર કરોતો, કાર્ય સીધ આ થાય. જય.
જકત જનુની માતા મારી, કૃપાની કરજે દ્રષ્ટ;
હે જગદંબે મહેર કરીને, કાપ અમારા કષ્ટ. જય.
સદાચરણ સદ્ વિધા નિતી, સલાહ સંપ તું આપ;
કુસંપ કજીઆ કલેશ કપટને દુરાચરણ તું કાપ. જય.
દુષ્ટ નફ્ટ દુર્જન નિર્દયથી કરજે દેવી દૂર;
કૃપા કરી મા અલ્પ વિનતી ઉતારજે તું ઊર. જય.

પ્રવેશ ૧ લો.

(કલ્યાણી નગરીમાં રાજા ભુવડની કચેરી.)

ભુવડ— ગીતિ.

મુજ મંત્રી મીર સુણજે, વાત ઉચરૂં તે લે તું ધારી;
કેવી રીતે પાળો, સત્ય ન્યાયથી, સદા પ્રજા મારી.
શી ઉપજ આવે છે, દર વર્ષે શું ખર્ચ કહો આજે;
ઉત્તેજન કેવું છે, સદાચરણ સૂવિધાને કાજે.

મીર— ગજલ.

નેક નામદાર ભુવડરાય શીરતાજ;
અર્જ મારી સુણીયે હે મા'રાજાધીરાજ;
આબાદીમાં દિસે છે રાજ આપનું હે રાય,
સત્ય ન્યાય નીતી કેરાં કર્મ સદા થાય.
અહરનીશ પ્રેમથી નિજ ધર્મ આચરે,
સુનિતીથી વિરૂધ પાય કોઈ ના ધરે;
સુખી દીન ગાળે સદા તમ તણી પ્રજા,
દુષ્ટ નફ્ટ દુર્જનોને સખ્ત છે સજા.
ઉપજ આપ રાજની છે રાય કોટી ચાર,
ખર્ચ કોટી ત્રણ થાયછે હે નામદાર,
કહ્યો છે જે આપને આ વર્ષનો હેવાલ,
તેના ઉપર કૃપા કરી આપ કરશો ખ્યાલ.

(શંકર બારોટ સભામાં આવી જયશિખરના વખાણ કરે છે તેથી ગુસ્સે થઈ)

ભુવડ- (અરે ભાલદેવ) એ રાહ.

'અરે ભાટ મુખથી વદે શું વચન,
જતો મુકુ તુજને દયા આણી મન;
જઈ ચેતવ જલદી તું તારો રાય,
લઈ લશ્કર સામો સોલંકીની થાય.

શંકર— સદર રાગ.

કરે ગર્વ ઝાઝો ભૂવડ તું શું આમ,
ગુર્જર સામો લડવા ધરે શું તું હામ;
જઈ જયશિખરને કરૂંછું હુ જાણ,
હણી સૈન્ય તારૂં લહે તુજ પ્રાણ.

(શંકર બારોટ જાયછે અને ભુવડ પોતાના સામંતોને હજુ સુધી ગુજરાત કેમ સ્વતંત્ર છે તે ક્રોધાવેશમાં પુછેછે.)

ભુવડ- (વિજય ટેક કેમ તજેરે એ રાહ.)

શું હજુ સુધી ગુર્જર સ્વંતત્ર, સામંતો શુર કયાં ગુમાવ્યું રે.
જઈ સત્વર કરો પરતંત્ર, સામંતો.
મને હતી નહિ આવી જાણ; સામંતો.
લઉ જયશિખરના જઈ પ્રાણ, સામંતો.
ઉઠો ચંદ દુપટ ભટવીર. સામંતો.
ઉઠો ભીમને બારથી મીર, સામંતો.
લહો શૂરવીર હવે હથીયાર; સામંતો.
બાંધી બખ્તર બનો તૈયાર. સામંતો.
ચાલો ગુર્જરોને જીતવા કાજ; સામંતો.
હણી જયશિખરને કબ્જ કરો રાજ. સામંતો.

મીર— એજ રાહ.

શીરતાજ ભુવડ નામદાર, વચન શું આ વદો તમેરે,
જઈ કબ્જ કરૂં ગુર્જર આ વાર; વચન૦
સામંતો શું આ ખોશે નીજ નૂર; વચન૦
ભૂપ વિચારો જરીએ આપ ઊર. વચન૦
શી છે ગુર્જરપતીની વીશાત. વચન૦
કરૂં આ શેરથી જયશિખરની ઘાત; વચન૦
રજા આપો હવે હે કલ્યાણી રાય, વચન૦
ધરે ધીરજ વિલંબ બહુ થાય. વચન૦
કેમ બેશી રહ્યા ધરી મન ધીર, સામંતો સઉ સજથાઓરે.
ઉઠો ઉઠો સભાજન શૂરવીર. સામંતો૦

(ભુવડ રાજા સૈન્ય તૈયાર કરી ગુજરાત ઉપર ચડાઈ કરવા જાયછે.)

પ્રવેશ ૨ જો.

(પંચાસર નગરમાં રાજા જયશિખરની કચેરીમાં લોકો ભુવડના જુલમથી પોકારતાં આવે છે.)

પ્રજામંડળ— (ફરીયાદ ફરીયાદ) એ રાહ.

અર્જ આપ સુણીયે હે મહારાજાધિરાજ,
દુખથી પાડાતો તમ પ્રજા પોકારે આજ—ટેક.
સૈન્ય મોટુ લઈને સંગ આવેછે કો રાય,
બાળી ગામ ઠામે ઠામ વર્તાવેછે ત્રાય. અર્જ૦
દક્ષીણેથી સૈન્ય આવું આવતું દીસે,

સેનાપતી મીર નામનો છે એ વીશે. અર્જ૦
કેદખાને પકડી પુરે આપની પ્રજા,
રાય જલ્દી આવી આપ ઘો એને સજા. અર્જ૦
તેના ત્રાસથી નાસીને આવ્યા આપ પાસ,
ગુર્જરપતી આપ પાસ ઉગરવાની આશ. અર્જ૦

(જયશિખર સુરપાળને પ્રજામંડળને સાંત પાડી સ્વસ્થાન મોકલવાનું કહી પોતે ભુવડરાયને ફીટકાર દે છે.)

જયશિખર– [વિજય ટેક] એ રાહ.

શો આ ગુર્જરોમાં થયો ઉતપાત.
સોલંકી કેમ આવી અડચોરે.
કેમ લજવે છે પોતાની એ જાત, સોલંકી૦
શાને પ્રજાપર કરે આવો કેર; સોલંકી૦
એમ વળશે નહિ નીજ વેર, સોલંકી૦
પ્રજા પીડવીએ નહિ ક્ષત્રી ધર્મ. સોલંકી૦
ધીક સોલંકીઆ અનુચીત કર્મ, સોલંકી૦
આવ યુદ્ધમાં તું જલ્દી મારી સાથ; સોલંકી૦
જોઇલે તું જયશિખરના હાથ, સોલંકી૦
સેનાપતી સુરપાળ શો અન્યાય, ગુર્જરો કેમ બેશી રહ્યારે,
હું બેઠે શું પ્રજા મારી પીડાય, ગુ૦
મારવાડ મેવાડ ને લખો પત્ર; ગુ૦
આવે લશ્કર લઇને વેલા અત્ર, ગુ૦
સોલંકી ધારે છે શું નીજ મન. ગુ૦
પમાડુ તેમને રણમાં પતન, ગુ૦

સુતા સીંહને છંછેડયો એણે આજ; ગુ૦
કેમ આવ્યો છે તે ખોવા નીજ લાજ, ગુ૦
કરો સેનાપતી એ ઉપાય, ગુ૦
જેથી સર્વ પ્રજા મારી સુખી થાય, ગુ૦

સુરપાળ— એજ રાહ.

ધરો શાંતી હવે હે રાય, ગુર્જરો કેમ ટેક તજેરે;
સુરપાળ જલદી શત્રુ સામો જાય, ગુ૦
એ સોલંકીના શા છે ભાર; ગુ૦
જઈ સત્વર હું કરૂં તેને ઠાર. ગુ૦
રાખો નહિ બીજાપર વિશ્વાસ; ગુ૦
એથી થાશું આપણે નીરાસ, ગુ૦
ગુર્જરી પ્રજાને આપો હથિયાર. ગુ૦
હવે લગાડવી ઘટે નહિ વાર. ગુ૦

(સુરપાળ લશ્કર લેઈ મીરના સામો જાયછે.)

प्रवेश २ जो.

(સુરપાળને આવતો જોઇ ક્રોધાવેશમાં)

મીર— વિજયં ટેક કેમ તજેરે એ રાહ.

ભલે આવ્યો તું રણે સુરપાળ, નક્કી હું વેર આજ વાળુરે.
હવે નજીક આવેછે તુજ કાળ, નક્કી૦
મરતાં લગી હું નહિ છોડનાર; નક્કી૦
ઘાત કરૂં આ શેરથી નીરધાર, નક્કી૦

જીવતા જવાની છોડી દે તુ આશ. નકકી૦
લઈ જશું તુજ ઓને મુજવાસ, નકકી૦
મારા વચન તું રાખજે યાદ; નકકી૦
આ મીર ઉતારશે તુજ નાદ. નકકી૦

સુરપાળ— રાગ સદર.

શાને કરેછે તું આવો ગર્વ મીર, જીવજતાં હું નહિ મુકું રે.
તને હણું તો હું ખરો ક્ષત્રી વીર, જીવ૦
હજુ જોયા નથી તેં મુજ હાથ; જીવ૦
એક ક્ષણમાં હું કરૂં તારી ઘાત, જીવ૦
આવો અધીરો બને શાને કાજ. જીવ૦
હજુ દુષ્ટ તુને આવી નહિ લાજ. જીવ૦
નીશ્ચે તારે માથે ભમેછે મર્ણ. જીવ૦
જલદી પોચાડું છું તને રામશર્ણ. જીવ૦

(અંતે ભુવડનું લશ્કર હારી પાછું ફરેછે.)

પ્રવેશ ૪ થો.

(રાણીવાસમાં રાણી રૂપસુંદરી પોતાના ભરથાર રણમાં ગયાછે માટે ફીકર કરેછે અને દાશીને પુછેછે કે રણમાં શું થયું.)

રૂપસુંદરી— (લાવણી દક્ષણી ચાલની.)

દાસી શું થયું, રણને વિશે કહેનીરે—એ ટેક.
અરરર હાય, ફીકર થાય, મન મુઝાય,
કંપે કાય, સુજપડે ન બેનીરે— દાસી૦

ધીરજ શી ધરૂં, પતીવિના હું સુનીરે,
સ્વામીનાથ, ગ્રહીને હાથ, ભીડી બાથ,
બેસું સાથ, આવે જ્યારે બેનીરે— દાસી.

દાસી— એજરાહ.

ધીરજતો ધરો, બાઈ આજ મારીરે— ટેક.
થઈને શાંત, તજો કલ્પાંત, રાખો ન ભ્રાંત,
મળશે કાંત, તમ પ્રિતી વીચારીરે— ધીરજ
બાઈ તમ કૃતી, સ્વામી પ્રતે સારીરે;
સજ્જડ પ્રીત, તમ ખચીત, વધતી નીત,
ધરીને ચીત લેશે ખબર તમારીરે— ધીરજ.

(પ્રાર્થના કરે છે.)

રૂપસુંદરી— આશાગોડી.

સ્વામીની રક્ષા કરજે,
પ્રભુ મારા સ્વામીની રક્ષા કરજે— ટેક.
સોલંકી સામે પીયુ ગયા છે,
વીઘ્ન તું તેના હરજે— પ્રભુ.
બીન અપરાધે સોળંકી ચઢયો છે,
તેનો પરાજય કરજે— પ્રભુ.
વિજયી કરીને પીયુ મારાને,
સત્વર મુજને મેળવજે.— પ્રભુ.
કરજોડીને તુજને નમું છું,
વીનતી ઉર આ ધરજે.— પ્રભુ.

(એટલામાં જયશિખર આવે છે.)

જયશિખર— પ્રીતિ.

પ્યારી મારી આજે, કેમ ઉદાસી દીસે મુખ તારૂ;
જોઈ ઉદાસી તુજને, ભરાઈ આવે હાય મન મારૂં.

રૂપસુંદરી— ગજલ,

રણને વીશે જ્યારથી ગયાતા સ્વામી આપ,
ખાન પાન તજીને બેઠી કરતી હું સંતાપ;
મુખ ઉદાસી જોઈ મારૂં ઉદાસિ નવ થશો,
સ્વામીનાથ બેસો સાથ પ્રીતતો હશો.

જયશિખર— કલ્યાણ.

ફિકર છોડીદે, નચિંત થઈ તું રે,
શત્રુને સંહારી પ્યારી મેળવ્યોછે જે,
તુજ વીરા સુરપાળે રણમાં બતાવ્યું છે બહુ શૂર,
ધન્ય ધન્ય ક્ષત્રીવટ તેનો ધન્ય ક્ષત્રીનું નૂર— ફિકર૦
દ્વંદ યુધમાં મીરની સાથે વર્તાવ્યો જયકાર,
સોલંકી શત્રુમાં પ્યારી વર્ત્યો હાહાકાર— ફિકર૦
કપટી ભુવડ પંડે ચડીયો મુર્છાગત જોઈ મીર,
તેની સાથે આવી અડીયો સુરપાળ સુરવીર.— ફિકર૦
તુજ વીરાની વારે ધાયો પડી મને જ્યાં જાણ,
વીરેશ્વરની કૃપા થકી શત્રુનો વળીયો ઘાણ. ફિકર૦

(કેટલુંક બાવણ થયા બાદ વિરેશ્વર મહાદેવમાં જાય છે)

પ્રવેશ ૫ મો.

(વીરેશ્વર મહાદેવમાં જયશીખર, સુરપાળ રૂપસુંદરી અને વિમળદેવી ચાર સાથે ઈશ્વર પ્રાર્થના કરેછે)

ચારે સાથે—દયાળુદેવ કૃપાળુ તું એ રાહ.

અરે ઓ દેવ, કરીએ શેવ, સ્વીકારોને, પ્રભુજી એવ— ટેક
સ્તુતી નમ્રઆ, તું ઉર ધરજે, વીઘ્નો હમારા, તું હરજે. અરે૦
કરીછે કૃપા, પ્રભુ તેં આજ, રાખી ગુર્જરોની લાજ. અરે૦
વિના વાંકે, સોલંકી સર્વ, આવી અડચા ધરી મન ગર્વ—અરે૦
ઉતાર્યો ગર્વ, કરી તેં મે'ર, થઈ ગુર્જરોમાં લીલા લે'ર—અરે૦
ફરીએ અમે બાળ તારાં પ્રભુ, કરજે સહાય, તેની વીભુ—અરે૦
સુરપાળ અને વીમળદેવી—
સ્થાપીછે, આ ગુર્જર પતિ, સુખી કરજે, તું આ દંપતી—અરે૦
દીસેછે આ રાય, નીતીવાન, પ્રભુ દેજેતું પુત્રનું દાન—અરે૦
ચારે સાથે—
ગુર્જરનું તું ભલું કરજે, વીનતી આ, તું ઉર ધરજે—અરે

પ્રવેશ ૬ ઠો.

સુરપાળ પોતાની સ્ત્રી વીમળદેવીને સાથે બેઠો છે ત્યાં ભુવડરાયનો સુરપાળને ફોડવાનો ખાનગી પત્ર આવે છે તે વીમળદેવી વાંચેછે.)

વિમળદેવી—સ્વસ્તી શ્રીસ્નેહપુર એ રાગ.

ગુર્જર સેનાપતી સુરપાળ, ચતુર સુજાણરે;
ચાવડા કુળ માંહે આપ, દીસોછો ભાણરે.
યુદ્ધ કૌશલ્યને જોઈ વીર, શૌર્ય તમારૂરે;
અતી હર્ષીત થયું છે આજ ઊર અમારૂં રે.
ગુણીછો વિવેકી નિતીવાન, કહુંછું તેથીરે,
લખીતંગ સેનાપતી મીર, ભુવડના કહેથીરે;
તમને ઇચ્છે છે રાખવા પાસ, કલ્યાણી રાયરે,
જોઈ ચાતુરીને પરાક્રમ, બહુ હરખાયરે;
ગુર્જર પતીને તજીને આપ, આવશો પ્રીતેરે,
સુખી કરશે અમારો રાય, વિધ વિધ રીતેરે.
જયશિખરનો આવ્યો છે કાળ, દીલમાં વિચારોરે,
આમ આવેથી બચશે પ્રાણ, વીર તમારોરે;
કરશો મદદ રહીને ગ્રામ, સાણા અમનેરે,
ગુજરાતની મળશે વીર, ગાદી તમનેરે;
આ પત્રનો લખજો જવાબ, મન વીચારીરે,
સુખી થાશો જો આવશો શર્ણ, નરને નારીરે.
દીર્ઘ દૃષ્ટીથી કરીને વીચાર લખજો પત્રરે,
ખુશી થશે કલ્યાણી રાય, ભુવડ શીર છત્રરે.

(સુરપાળ સાંભળી ઘણો ક્રોધાયમાન થયો પણ પોતાની પ્યારીનો વીચાર જાણવા સારૂ તે નીચે પ્રમાણે બોલ્યો.)

સુરપાળ— **ગીતિ.**

શી મરજી છે તારી, પ્યારી રાણી યતું તું દીલધારે;

શર્ણું ગયેથી મળશે, રાજ ભોગનું સુખ અતી ભારે.

વિમળદેવી—

ભલે કદાપી જગનું, રાજ મળે પણ શર્ણું નવ જાવું;
ભલે જીવ આ જાતો, કેમ વદોછો પીયુ વચન આવું.

પ્રવેશ ૭ મો.

(સુરપાળનો પત્ર સાંભળીને ક્રોધાવેશમાં)

ભુવડ— સરકાર માફ કીજીએ એ રાહ.

મીર શું આ સાંભળુ કેવો લખ્યોછે પત્ર;
કબ્જ કરૂં તેહને હું પંડે જઇને તત્ર. મીર.
યોગ્ય નોતું મીર તુજને કરવું આવું કર્મ;
એથી આ સોલંકીને લગાડીછે તેં શર્મ. મીર.
શાથી ગુર્જરો કરેછે મનમાં આવો ગર્વ;
જો આ શેરથી ગુર્જરો ઠેર કરૂં સર્વ. મીર.

મીર—ભુવડરાય સુણીએ આ દાસ કેરી અર્જ;
આજ્ઞા આપોતો બજાવું જઇને મારી ફર્જ. ભુવડ.
આપ નામદાર પાસે શોછે એનો ભાર;
ગુર્જરોનો જઇને કરી આવું હું સંહાર. ભુવડ.

પ્રવ[illegible] ૮ મો.

(જયશિખર વિચાર કરે છે.)

જયશિખર- સોરઠી ગજલ.

હવે કરવું શું મારે અહો, સુજ તેની તો નપડે ખરે. ટેક:
અરીસૈન્ય મારાથી છે બહુ, શુરા યોધા મારા પડયા સઉ;
કાલ યુધતો જબરૂં થશે, મુજ પત્નીનું શું કરૂં અરે. હવે.
ગર્ભવંતી પત્ની છે માહરી, રક્ષા કરજે તેની તું તો હરી;
પુત્ર રત્ન તું દેજે પ્રભુ, કરીને કૃપા અમ ઉપરે. હવે.
કદી મૃત્યુ માહરૂં જો થશે, શત્રુ પત્ની મારીને લઈ જશે;
સત્ય તેહનું મુકાવશે, કેવી દુખી થાશે તેહરે. હવે.
કદી પુત્ર જો તેને સાંપડે, શત્રુ સામો જઇ તેતો લડે;
વેર બાપનું નીજ વાળીને, સુખી ગુર્જરોને તે કરે. હવે.
માટે વળાવું હું વનમાં, સાહ્ય થાજે પ્રભુ વીધનમાં;
સુરપાળ સંગે મોકલું, હાય થાશે શું આ વિયોગરે. હવે.

(સુરપાળ જયશિખરના બોલાવવાથી આવીને ઉદાસી ચેહેરો જુએ છે તેથી)

સુરપાળ- ખુશ રહો સનમજા એ રાહ.

ગુર્જરપતી હે જશરાજ નમન હું કરૂછું;
વળી વિનય વાણીથી વચન આજ ઉચરૂંછું.
કેમ આજ દિસેછે મુખ ઉદાસી તમારૂં;
જોઈ દુખી તમોને થયું દુખીત મન મારૂં.
શું કારણ છે તે કૃપા કરી બતલાવો;
કરવા છું હું તૈયાર હુકમ ફરમાવો.

(રાજા રૂપસુંદરીને વનમાં મુકી આવવાનું કહેછે તેથી દીલગીર થઇને)

સુરપાળ— ગીતિ.

જાવું પડશે આજે, મારે એની સંગે વનમાંહિ;
મુકી એને જલ્દી, આવું પાછો રાય કને આંહિ.

પ્રવેશ ૯ મો.

રૂપસુંદરી— કલ્યાણ.

અહો પીયુ મારા, કરૂં નવ કદી ન્યારા;
વીના આપ નાથ મારા, હાલ નઠારા. એ ટેક.
પલજુગ જેવી લાગે સ્વામી મુજને વિના આપ;
સુણી કઠણ વચન હો પીયુ, ઉપન્યો ઉર પરીતાપ; અહો૦
પ્રાણપતિ તમ વિના દિસેછે સુનો આ સંસાર;
પરણીને જે રહે પીયરમાં, તે સ્ત્રીને ધીઃકાર. અહો૦
ચાલો આપની સંગે આવું, બાંધીને હથીયાર;
ના, ના પીયુ જીવજતાં હું જુદી ના પડનાર. અહો૦.

(સીંહાનો કનરો)

વચન વદો આ શું પીયુજી મારા,
પ્રિત જુઓ આપ મારી વિચારી. ટેક૦
જાવા કહો સ્વામી મુજને એ વનમાં,
થાશે ગતી આપ વિના શી મારી. વચન૦
જળ વિના જેમ મચ્છ રહે પ્રિય,
તેમ વિયોગછે તમ દુખકારી. વચન૦
નાથ એ માટે કૃપા કરીને,

નવ મોકલો વનમાં તમ પ્યારી. વચન૦

(લાવણી. હે વીજયશીંહ એ રાહ.)

હે સ્વામીનાથ (૨) શું વદોછો આરે વચન;
અર્જ આ દાસીની સ્વીકારી લ્યો પીયુ આપ ધરીને મન.
કદી સૂર્ય ઉદય (૨) પશ્ચિમે પીયુ જણાય;
સમુદ્ર મર્યાદા તજે તમ પ્રિયા વિખુટી ન થાય.
આવાં કઠોર વચન (૨) નવ વદો ઓ મારા પ્રાણ;
પ્રિયા રઝળતી મુકીને નવ જવું ઘટે સુજાણ.
નથી પુત્ર તણી (૨) દીલ આશ મને હે નાથ;
કૃપા કરી આ દાસીને પીયુ રાખશો આપની સાથ.

(રાજાને ભેટીને) **સૈયર દુખશું એ રાહ.**

સ્વામી મારા આમ શું વદો આવા ક્રુર વચન;
વેણ તમારાં સાંભળી થઉ ભય ભીત મન. સ્વામી૦
પ્રાણ થકી વાલાતો ગણું, નીત્ય હે પ્રાણનાથ;
વનમાં મને મોકલી પીયુ, હાય કરશો અનાથ. સ્વામી૦
આ અંગના કદી જોખમેરે, સત કડકાતો થાય;
નહિરે ચુકું પત્ની ધર્મ હું, માહરે કદી રાય. સ્વામી૦
દુર્ભાવ નથી પીયુ મુજને, ક્રોધ કરી કોઈવાર;
કેમ જીવે કહો ભામની, વિનાનીજ ભરથાર. સ્વામી૦
તજશો નહિ પ્રીય મુજને, કહું છું જોડીને હાથ.
ના, ના નહિ વનમાં જઊં, રાખો આપની સાથ. સ્વામી૦

જયશિખર— રાગ ઉપરનો.

વચન માંનોને તમે પ્રિયા, કહું છું જે હું હાલ;

પ્રભુની ઇચ્છાથી આવું બન્યું, આવ્યો વિપરીત કાળ. વચન.
ભૂલી નથી પ્રિય પત્નિ તું, તારો પતિવૃત ધર્મ;
મૂકી નથી પ્રભુ ભકિતમાં, શુભ કરતી તું કર્મ. વચન.
શોક છોડીધો તમે હવે, ધૈર્ય ધારીને નાર;
વિલંબ લગાડો નહિ અરે એથી દુખ થનાર. વચન.
સુરપાળની સંગે જઈ, કરજો ગુપ્ત મુકામ;
મળશું પ્રભુ મેળવશે તહિં હવે છેલા પ્રણામ. વચન.

(જયશીખર જાય છે ને શુરપાળ આવે છે).

સુરપાળ— રાગ બનજારો.

સાવધ થા બેની મારી, જોઈ વિસ્મિત થઉં ગતિ તારી. ટેક.
હું ક્ષત્રીપુત્ર છું સાચો, વળી યુધ વિશે નથી કાચો;
કેમ વચન વદે અવિચારી, જોઈ વિસ્મિત થઉં ગતિ તારી. સા.
કેમ ક્ષત્રીધર્મ હું ચૂકું, કાયર થઈ ધીરજ મુકું;
કેમ કરૂં કૃતી એ નઠારી, જોઈ વિસ્મિત થઉં ગતિ તારી. સા.
પણ સ્વામીનો હુકમ છે આવો, તમ બેનીને વન મુકી આવો;
શું કરૂં હું છું લાચારી, જોઈ વિસ્મિત થઉં ગતિ તારી. સા.
હવે સત્વર સાવધ થાઓ, મુજ સંગે વનમાં આવો;
તજી શોક કરો તૈયારી, જોઈ વિસ્મિત થઉં ગતિ તારી. સા.

(નગર છોડતી વખતે.)

રૂપસુંદરી— પિયુને તજાવનાર એ રાહ.

જાઉં છું તજીને પ્યારા નગ્ર હું આવાર;
પીયુએ પરહરી મને આજરે અહો. ટેક.
વાલા રંગમેલ હવે બળી ભસ્મ થા;

તજીને હું જાઊં છું શો કોપ થયો આ. જાઉં.
સુવસ્ત્રાલંકારો દીસે વેરી મને આજ;
ધરા માતુ દેતી નથી માર્ગ શાને કાજ. જાઉં.
હાય હાય આ શું દુખ દીધું હે હરે;
નિર્દય થઈને સ્વામી દુરરે કરે. જાઉં.
પાપતે શું પેલે જન્મ મેં પ્રભુ કીધું;
અબળા ઉપર સ્વામી દુખ શું દીધું. જાઉં.
ગુર્જરીમાતા તુને હું કરૂં છું પ્રણામ;
પંચાસર નગ્ર તને છેલ્લા રામ રામ. જાઉં.
રંગભુમી તને હવે છે છેલ્લા પ્રણામ;
જાઉંછું હું વન વિશે તજી સર્વ આમ. જાઉં.

प्रवेश १० मो.

(જયશિખરના મૃત્યુથી ગુર્જરી પ્રજાનું રૂદન)

ગુર્જરીપ્રજા— રાસડો.

હાય આવડો કોપ પ્રભુ શો તેં કીધો, કોપ પ્રભુ શો તેં કીધો.
હીરો ગુર્જર તણો હરી લીધોરે. હાય૦
પ્રભુ કીધો શું કુડો કેર,
હવે થશે અમારી શી પેર;
રંડારોળ થઈ છે ઘેર ઘેરરે. હાય૦
આજ ગયો ગુર્જરીનો હીરો,
શુરવીર વિદ્યાવંત વીરો;

કોઈ વાતે નહીં તે અધીરોરે. હાય૦
બાપુ વનમાં મુકી કેમ ચાલ્યા,
માર્ગ સ્વર્ગ તણા કેમ ઝાલ્યા.
જઈ સ્વર્ગ તમે કયાં માલ્યારે. હાય૦
હરીલીધાં ચક્ષુ પ્રભુ આપે,
દુઃખ આવું પડયું શા પાપે;
હવે કોણ અમારાં દુખ કાપેરે. હાય૦
દુષ્ટ દુસ્મનો પીડે છેભારી,
હવે જઈએ કોને શર્ણ હારી;
દુખી દીસે બહુ નરનારીરે. હાય૦
હવે જીવી અમારે શું કરવું,
કહાં જઈ હવે ઠીક કરવું;
હવે નકકી ખઈ ઝેર મરવું રે. હાય૦

પ્રવેશ ૧૧ મો.

(અરણ્યમાં રૂપસુંદરી પ્રવેશ કરેછે)

રૂપસુંદરી– ચંદ્રમુખીને એ રાહ.

કેવું અઘોર વન આ, દીસેછે બંધુ માહરા. ટેક
વાઘ વરૂ શિયાળવાં, ફરતાં દીસેછે આ અહીં;
કેસરી નાદ સુણીને, ધૈર્યતો રહે નહીં. કેવું૦
દીસેછે આ અરણ્યમાં, ઝેરી જનાવરો બહુ;
રાણી થઈ હું આથડું, કષ્ટ મારું શું કહું. કેવું૦

શીરીતે હું રહી શકું, આ અઘોર વન વિશે;
મુકી મને અહીં એકલી, વીરશું તજી જશે. કેવું૦

સુરપાળ– **ગજલ.**

જાઉંછું હવે બેની હું રાયકેરી પાસ;
સુણછે તું બેની મારી થઈશના ઉદાસ.
નચીંત થઈને રહેજો સદા સુખી બંને સાથ;
દિન ઉપર કરજે મહેર પ્રભુ હે દીનનાથ.

રૂપસુંદરી–

આવજે તું વહેલો જલ્દી મારી પાસે વીર;
આ અઘોર વનમાં કેમ રહેશે મારી ધીર.
લેજે જલ્દી આવી વીરા બેનીની તપાસ;
તુજ વીના હે બંધુ મારા સર્વ છે ઉદાસ.
(સુરપાળ ગયા પછી પરમેશ્વરની સ્તુતી કરે છે)

રૂપસુંદરી– **રાગ મેવાડો.**

સહાય થાજે પ્રભુ મહારાજરે, સહાય થાજે પ્રભુ મહારાજ;
પંચાસરમાં પીયુજી મારા, સોલંકી સામા આપ;
સહાય તેની તું કરજે પ્રભુજી, હરજે મુજ પરિતાપરે. સ૦
પડી વિખુટી હું નાથથીરે, પુત્રની છે મન આશ;
દેજે પુત્ર તું એક એવો જેથી, પામે અરી બહુ ત્રાસરે. સ.
વીરો મારો મુકી ગયો મને, એકલી આણે ઠાર;
રક્ષા કરજે તું પુત્રીની આ, છે તારો આધારરે. સહાય.
(એટલામાં કરણ આવી વીમળદેવીનું હરણ કરી જાયછે).

પ્રવેશ ૧૨ મો.

(પંચાસર જતાં માર્ગમાં સુરપાળ બોલે છે).

સુરપાળ— **સોરઠી ગજલ.**

આ અઘોર વનમાં મુકી જઉં મુજ પત્નીને એની આજરે. ટેક.
ગતી શી થશે હવે તેહની, સહાય કરશે કો વીભુ એહની;
તુજ શર્ણું મુકીને જઉં, કરજે રક્ષા પ્રભુ મહારાજરે. આ.
અબળા જાતી જાણી હે વિભુ, ઓથ કરજે તેની તું તો પ્રભુ;
કરીને કૃપા અમ ઉપરે, હરી રાખજે અમ લાજરે. આ.
બહુ વાર થઈ મુજને ખરે, પંચાસર છે અહીંથી વેગળે;
મળુ જલદી જઇને હું હવે, હશે એકલા જસરાજરે. આ.

(એટલામાં જયશિખરના મૃત્યુની ખબર લાવનાર ચાવડા નાયકને પુછે છે ત્યારે જવાબ દેતો નથી તે વખતે).

સુરપાળ— **લેજે પ્રભુજી ખોળે એ રાહ.**

કેમ ઉદાશી આવો થયો, કહેતાં રાયની વાત;
જેરે બન્યું હોય તે કહે, જલ્દી મુજને તું ભ્રાત. કેમ.
શાને લગાડે છે વાર તું વીર કહેતાં તું આજ;
શીપેરે યુધ્ય ત્યાં થાયછે. કેવા છે જશરાજ. કેમ.

નાયક— સોહર.

શાને જીવ્યો હું અભાગીયો, આવી કહેવાને વાત;
કેર થયો છે કાળો અહો, થઈ છે રાયની ઘાત. શા૦
કોટ તોડી પેઠા નગ્રમાં, ભુપત સોલંકી રાય;
પ્રજા તમારી પોકારે છે, સુરેશી ત્રાય ત્રાય. શા૦

સુરપાળ— લલિત.

અરરર હે પ્રભુ કોપ શો કર્યો, ગુર્જરિ તણો તેં હીરો હર્યો;
કરમ ફુટિયાં, ગુર્જરો તણાં, દુખ વિશે રહી, નહી હવે મણા.
અતિ પિડાય છે, ગુર્જરી પ્રજા, વગર વાંકથી, દે રીપૂ સજા.
નગર નોખને, મેડી માળીયાં, અરરર હાય તે સર્વ ટાળીયાં.
અકળ તાહરી, છે કળા વિભુ, સખત દુખ આ, શું દીધુ પ્રભુ.
તન વિશે અતી દુખ થાયરે, જય કરી ગયા કયાંય રાયરે.
જીવિત આ વૃથા, વીનરાયના, અરરર જીવ તું કેમ જાયના.

પ્રવેશ ૧૩ મો.

(વીમળદેવીના હરણની સુરપાળને જાણ થાયછે તે વખતે).

સુરપાળ— ધિક ભગવાનસિંહ

હરી શે વાંકે અબળા નાર, સોલંકી સુત ધિક તનેરે.
હરી ગયો પણ નથી એમાં સાર. સોલંકી.
નહીં મુકે તને હવે સુરપાળ. સોલંકી.
તારો નજીક દીસે છે હવે કાળ. સોલંકી.
સોલંકીને આથી તેં લગાડી લાજ, સોલંકી.
યાદ રાખ આવી ઠેર કરૂં આજ, સોલંકી.
શીદ બાવરા બનોછો વીર, સોલંકી.
જઈ છોડાવુંછું ધરો મન ધીર. સોલંકી.

(વીમળદેવી કરણની છાવણીમાં વિલાપ કરેછે.)

પ્રવેશ ૧૫ મો.

વિમળદેવી—ઓધવજી સંદેસો કેહેજો એ રાહ.

હાય પ્રભુ શો કોપ કીધો મુજ ઉપરે,
લાવીને મૂકી કોને આવાસ જો;
સગાં સંબંધી કોઈ અહીં મારૂં નથી,
છે તારાપર મારો એક વિશ્વાસજો. હાય
શી પેરે હું રાખું મારી લાજ તો,
છું હું અબળા એકલડી અનાથ જો;
મોકલજે પીયુ મારાને જલ્દી પ્રભુ,
પડીછું હું આ દુષ્ટોને હાથજો. હાય.
જોર જુલમથી સતીનું સત્ય મુકાવશે,
નથી એમાં મારો એક ઉપાયજો;
કેમ દેતી નથી ધરતી માતા માર્ગ તું,
આ પાપી પ્રાણુ કેમ હજુ નવ જાયજો. હાય.

(કરણ બળાત્કાર કરેછે ત્યારે.)

વિમળદેવી— અરે લાલદેવ એ રાહ.

અરે દુષ્ટ જલ્દી ઉઠી થા તું દૂર,
ગુમાવી દીધું નિજ પરીયાનું નૂર;
નથી હું અબળાનો અવરકો ઉપાય,
અતી દુખ દિલમાં મને હાય થાય.

(કરણના ગયા પછી)

વિમળદેવી— પિયુને તજાવનાર એ રાહ.

હાય દેવ રૂઠયો કેમ આવો હું પરે;

દયા જરી લાવે નહીં પુત્રીની અરે. હાય.
શી રીતે આ પાપીઓના હસ્તથી છુટું;
ઉપાય ન સુઝે મારૂં કર્મ તો ફુટયું. હાય.
શી રીતે હું રાખું મારો પતિવ્રત ધર્મ;
શાને દુષ્ટ કર્ણું તને આવે નહીં શર્મ. હાય.
શીયળનો થાશે નકી પ્રભુ અહીં ભંગ;
અન્ય પુરૂષનું હજી દેખ્યું નથી અંગ. હાય.
દિનબંધુ દીનાનાથ કૃપાતો કરો;
શર્ણું આવી પુત્રી તેના કષ્ટતો હરો. હાય.

પ્રવેશ ૧૬ મો.

(સુરપાળનું મરણ સાંભળીને સતી થવા જાય છે પણ સુરપાળ જીવતો છે તે તેને બચાવે છે).

વિમળદેવી- સહીયર દુખ શું એ રાહ,

કરજે કૃપા મુજ ઉપરે, પ્રભુ દીન દયાળ;
મેળવજે સ્વામી મુજને, દેઈ તેમની ભાળ. કરજે.
જાણે અજાણે મારા થકી, થયા હોય જે પાપ;
કૃપા કરી તેની હવે, હરી માફી તું આપ. કરજે.
હાય પ્રભુ મારા સ્વામીનો, સર્પે લીધો છે પ્રાણ;
મોડી થઈછે મને પીયુ, તમ મર્ણની જાણ. કરજે.
તોપણ આવીને મળું, જલ્દી તમને હું હાલ;
બેની તમારીના હવે, હાય થાશે શા હાલ. કરજે.

પુત્ર થશે જો તેમને, લેશે કોણુ સંભાળ;
મૃત્યુ તમારૂ સાંભળી, પ્રાણુ તજશે તે કાળ. કરજો.
હે જગદીશ્વર તુજને, નમુંછું જોડી હાથ;
સતી થઊંછું હું અહો, રાખ પીયુની સાથ. કરજો.

પ્રવેશ ૧૭ મો.

વિમળદેવી– બનજારો.

ધન્ય ધન્ય જતુની તમારી, આવી ખબરજ લીધી અમારી. ટેક.
તમે સાચો પ્રેમ બતાવી, જીવ બચાવ્યો મારો આવી;
તમે પ્રીયા તમારી ઉગારી, આવી ખબરજ લીધી અમારી.
મેં કષ્ટ સહ્યું બહુ સ્વામી, દુષ્ટોથી દુખ બહુ પામી;
તમ વીયોગ પીડાકારી, આવી ખબરજ લીધી અમારી. ધ.
કહ્યું દુષ્ટે આવી મુજને, કરૂ પટરાણી હું તુજને;
લાગે પ્રાણુ થકી તું પ્યારી, આવી ખબરજ લીધી અમારી. ધ.
મર્ણુ પામ્યો છે તુજ સ્વામી, રંડાપો હવે તું પામી;
થઇ હવે તું નારી મારી, આવી ખબરજ લીધી અમારી. ધ.
મેં સતી થવું વિચાર્યું, તમને આવી મળવું ધાર્યું;
હતી સતી હું નકકી થનારી, આવી ખબરજ લીધી અમારી. ધ.
કરી જગકર્તાએ મહેર, મેળવ્યાં આપણને આ પેર;
છીએ તારા પ્રભુ આભારી, આવી ખબરજ લીધી અમારી. ધ.

સુરપાળ– સદર.

તજ શોક હવે હે નારી, થઇ લખીત વાત થનારી. ટેક.

મને જાણુ થઇ આવી જ્યારે, તુજ શોધમાં નીકળ્યો ત્યારે;
ઘણી શોધ કરી મેં તારી, થઈ લખીત વાત થનારી. તજ.
અહીં આવતોતો હું જેવો, મળ્યો નાયક રસ્તે તેવો;
તુજ વાત કહી વિસ્તારી, થઈ લખીત વાત થનારી. તજ.
પ્રભુની કૃપાથીં અહીં મળીયાં; હવે કષ્ટ આપણા ટળીયા;
તજી શોક ગૃહો હુંશીયારી, તું પ્રાણુ થકીછે પ્યારી. તજ.
મુજ બેનીની પાસે જાશું, સુખ દુખથી વાકેફ થાશું;
હવે જવા કરો તૈયારી, થઈ લખીત વાત થનારી. તજ.

प्रवेश १८ मो.

(વનરાજનો જન્મ થાય છે ત્યારે ભીલડીઓ મંગળ ગીત ગાય છે.)

ભીલડી- ગરબી.

(માંમેરૂ મોંઘા મુલનું એ રાહ.)

ધન્ય ધન્ય દીવસ ધન્ય આજનો
ધન્ય ધન્ય ઘડી પળવાર. કુંવર જાયો રાણીએ.
આજે પુત્રનો જન્મ થયો અહીં
રક્ષા કરજે તેની કીરતાર. કુંવર૦
આજે પુર્વના પુન્ય પ્રગટ થયાં,
કરી જગકર્તાએ મહેર. કુંવર૦
હીરો ગુર્જરોમાં પેદા થયો,
થઇછે લાખેણી લીલા લહેર. કુંવર૦
પુત્ર પુરો પરાક્રમીતો થશે,

પાળશે પ્રજા આણીને પ્રેમ. કુંવર૦
આજ્ઞા ગુરૂ ને માતાની પાળશે,
કરશે ખુશી રહે માત જેમ. કુંવર૦
નીજ બાપનું વેર તે વાળશે,
કરશે સોલંકીને તે ઠાર. કુંવર૦
હણી સોલંકી ભુવડ રાયને,
ગાદીપર બેસશે નીરધાર. કુંવર૦
તાતનું કુળ તે અજવાળશે,
સર્વ રાજ જીતી થશે રાય. કુંવર૦
કરશે દેશથી દુર સોલંકીને;
તેને પોકરાવશે ત્રાય ત્રાય. કુંવર૦
દઇએ આશીષ અંતરથી અમે;
બહુ વર્ષ જીવો વનરાજ. કુંવર૦
પરીપુર્ણ બધાં સુખ પામજો;
કૃપા કરજે પ્રભુ મહારાજ. કુંવર૦

प्रवेश १९ मो.

(અરણ્યમાં રૂપસુંદરીનો વિલાપ.

રૂપસુંદરી-- સીતાજીના મહીનાનો.

હાય આ શી દશા થઈ આમ, દીવસ દુખના દીસે;
આવી રીતે કરમ માંહી દુખ, સુધી કયાં લખ્યું હશે.
રાજ મહેલમાં વસનારાં બાળ, ડુંગરમાં આવી પડયાં,
એતે કીયાં જનમનાં પાપ, આવીને હવે નડયાં.

વળી ઉત્તમ ભોજન બાળ, ખાનારા જે પ્રીતથી;
તેને આજ કનીષ્ટ ભોજન, મુદ્દલ મળતાં નથી.
ક્ષીર સાકરના ખાનાર, જમે છાશ રોટલો;
તેમાં પણ આવેછેરે વીઘ્ન, જુલમ તે કેટલો.
પુર વીશે ગયો બંધુ મારો, મુકી મુજને અહીં,
ફરીથી લેવા બેનીની ભાળ, તેરે આવ્યો નહીં.
દુષ્ટ કર્ણુ કરી ગયો હર્ણું, બીચારી વીમળતણું;
પાપી દુષ્ટ દેતો હશે ઈશ, દુખ તેને ઘણું.
કરજે રક્ષા તેની હે નાથ, કરૂં છું વીનતી;
વીના તારા અરે ઓ ઈશ, ઓથ કોની નથી.

શીલગુણશુરી-લેલી લેલી પોકારૂં એ રાહ.

કોઈ દુખી દીસે છે આ નાર,
બેઠી કરતી વીચારો અપાર;
પ્રભુનું ધર્યુ છે કેવું ધ્યાન,
એના અંગની નથી શુધ શાન.
તેનું વદન ગયુંછે સુકાઈ,
કોઈ દુખી દીસે છે આ બાઈ;
પણે ઘોડીયામાં સુતું બાળ,
જોઈ ઉપજે મને બહુ વા'લ.
પેલા ભીલોને પુછું હું જઈ,
જવું નગ્રમાં જાણીતા થઈ;
કહો કોનો છે આ પુત્ર બાઈ,
વળી બેઠી છે તે કોણુ બાઈ.
તમે જલ્દીથી એહ જણાવો,

ગુપ્ત ભેદ મને બતલાવો.
(જયશિખરના મરણુની ખબર થવાથી.)

રૂપસુંદરી- **ઓધવજી સંદેશો.**

આવા નિર્દય કેમ થયા પીયુ માહરા,
તજી શે વાંકે અબળાને આ વારજો;
રંડાપો દઈને સ્વામી ચાલ્યા ગયા,
હાય કરી મુજને તો નિરાધારજો. આવા૦
કોણ લડાવશે લાડ હવે આ બાળને,
લેશે કહો હવે કો એની સંભાળજો;
બોલાવી કોણ બેસારશે ઉછરંગમાં,
કહેશે બાપુ કોનેરે આ બાળજો. આવા૦
કોણ હવે આ ગુર્જરના દુખ ટાળશે,
શત્રુથી તે પોકારે છે ત્રાયજો;
વીના વાંકે સોલંકી પીડે બહુ,
ગુર્જરમાં શોકવાયુ સઘળે વાયજો. આવા૦
ધીરજ શી રીતે ધારૂં પીયુ હું હવે,
કેમ કરી હું રાખું મારો પ્રાણજો;
એક ઘડીમાં તમને આવીને મળું,
આવું કરવું ઘટે નહીં સુજાણજો. આવા૦
(સીલગુણસુરીની સાથે જાયછે).

प्रवेश २१ मो.

(સુરપાળ આવીને મળે છે તે વખતે)

રૂપસુંદરી- **સીતાજીના મહીના**

વીર લેવા આવ્યો નહીં ભાળ, ફરી અહીં માહરી;
દીન રાત થતી હતી હાય, ફીકરતો તાહરી.
તને આવ્યો નહીરે વિચાર, શું કરશે બેનડી;
વીર આવતો હતો તું યાદ, મુનેરે ઘડી ઘડી.
મારો એકે નહીં ઉપાય, આવી હું કયાં મળું;
વીરા વીરા કહેતાં હમેશ, સુકે મારૂં ગળું.

સુરપાળ- **પીલુ.**

(કહું શું નશીબે દુખીયો એ રાહ)

સાંભળ સાંભળ બેની ઓ મારી,
વાત કહું જે હું આજ વિસ્તારી. ટેક.
મુકી તમોને ગુપ્ત એ વનમાં,
રાય પાસે જવા કરી મેં તૈયારી. સાંભળ૦
ચાલ્યો તમારી પાસેથી આગે,
જાવું પંચાસર દિલ વિચારી. સાંભળ૦
આગળ જાતાં નાયક મળીયો,
ખબર કહી તેણે દુખકારી. સાંભળ૦
પંચાસરમાં રાય પડયા છે,
પામે પીડા ગુર્જર બહુ ભારી. સાંભળ૦
સોલંકી સામા જવું મેં ધાર્યું,
નાયકે રાખ્યો મુજને ત્યાં વારી. સાંભળ૦
પાછો ફરીને ત્યાંથી ઓ બેની;
આવવા નીકળ્યો હું પાસે તમારી. સાંભળ૦
હરી ગયો કર્યું ભાભી તમારી.

ખબર થઈ મને ત્યાં એ નઠારી, સાંભળ૦
છોડાવી લાવ્યો તેને હું જઈને;
બહુ દુખ તે ત્યાં પામી બિચારી. સાંભળ૦
ભાઈ ને બેન આ મેળવ્યાં પ્રભુ તેં;
છીએ અમે તારાં ઉપકારી. સાંભળ૦

(પરમેશ્વરની પ્રાર્થના કરે છે.)

રૂપસુંદરી }
સુરપાળ } ધનાશ્રી,

કૃપા કરી કીરતાર, અમપરે કૃપા કરી કીરતાર. ટેક૦
કરી કૃપા મેળવીયાં ભાઈ બેન, પ્રભુ તમે આ વાર. અમ૦
સંકટ વીષે સહાય કરી પ્રભુ, માનીએ તે આભાર. અમ૦
તું બહુ નામી અંતર યામી, નમીએ અમે વારવાર. અમ૦

(રૂપસુંદરી જાયછે પછી વનરાજ મામીના મૃત્યુની ખબર લાવેછે તે વખતે સુરપાળનો વિલાપ)

સુરપાળ-- ઠુમરી.

પ્રીય પત્ની ગઈ કયાં મુકી મને,
નવયોગ્ય પ્રીયા તજી જાવું તને. પ્રીય૦
પ્રીય તુજવીણ કેમ શકુંજ રહી,
દુખ દુખ દીસે તુજવીણ સહી. પ્રીય૦
તુજવીણ બધું સુનકાર દિસે,
તુજ નામ ઘડી નહી વીસરશે. પ્રીય૦
બની અંધ ભમું જગમાંજ પ્રીયા,
નક્કી આવી મળું તુજને હું ત્રીયા. પ્રીય૦

(સુરપાળ આપઘાત કરવા જાય છે તે વખતે)

વનરાજ-- જફાવો સીતમમે એ રાહ

અરે મામા મારા કરો શો આ કેર,
વીના આપ મારી થશે કેવી પેર;
ન બાપો છું હું આપણો ભાણજો,
દયા તેની દીલમાં જરી આણજો.

હજી કામ છે આપનું તો ઘણું,
લેવું વેર મારે પીતાજી તણું;
માટે મામા મારા વિચારીને મન,
ચાલો મારી સંગે થઇને પ્રસન.

પ્રવેશ ૨૨ મો.

(અરણ્યમાં વનરાજ ભુલો પડયોછે)

વનરાજ-- શું ઘેનમાં ઘેરાયો રાજા એ રાહ.

આ અઘોર વનમાં હે પ્રભુ, ભુલો પડયો હું આજ. ટેક૦
કઈ દીશાએ મારે જાવું, કેણી પા મુજ ગામ;
કયાં એ મારી વાલી માતું, કયાં અમારૂ ધામ. આ૦
હે મામા સુરપાળ મારા, આવી લ્યોની ભાળ;
વહેલા નહી જો આવશો, તો થાશે મારો કાળ. આ૦
મૃગયા રમવા નીકળ્યો, હું આવ્યો છું બહુ દુર;
કેવું ભયંકર વન છે આ, જાશે જીવ જરૂર. આ૦
કીએ રસ્તે મારે જાવું, સુઝ ન તે પડે;
કીયાં જનમનાં હે પ્રભુ, પાપ મારાં તો નડે. આ૦

(વનરાજને ચોરો પકડે છે પછી શ્રીદેવી વાણીઅણને પ-
ણ ચોરો કેદ કરેછે ત્યારે)

શ્રીદેવી-- ઠુમરિ.

ક્યાં લઈ જાશો, ક્યાં લઈ જાશો;
બોલો બોલો એ ભાઈ, ક્યાં લઈ જાશોરે, ક્યાં૦
ક્યાં એ મારા માતપીતાને,
ક્યાં મુજ આ વનનો વાસોરે. ક્યાં૦
સાથી એ મારા નિર્દય થઇને,
વનમાં મુકીને સીદ નાસોરે. ક્યાં૦
કેમ રૂઠયો પ્રભુ આજે તું મુજપર,
બિન અપરાધે કોપ, આશોરે. ક્યાં૦

પ્રવેશ ૨૩ મો.

(વનરાજ પોતાના મામા સાથે બારવટે જવાનું કહેછે ત્યારે)

રૂપસુંદરી-- ગજલ.

પ્રીય પુત્ર તુજને હું કેમ જવા દઉં,
કેમ જવાદઉં કે તુજવીણ શે રહું. પ્રીય૦
રણને વિષે તોપ બંદુકને વળી તલવાર,
ને વળી તલવાર નક્કી તું છળી મરનાર. પ્રીય૦
માટે મારા પુત્ર છોડી દો જવાની આશ,
દો જવાની આશ કે રહોની મારી પાસ. પ્રીય૦

વનરાજ-- સાકર.

રજા દીઓ માતુશ્રી મને રણમાં જાવાની,

રણમાં જાવાની કે મને યુધ મચાવાની. ૨ જા૦
રણને વિષે યુધ કરી કીર્તી મેળવું,
કીર્તી મેળવું કે પાય પાછો નવ ધરૂં. ૨ જા૦
આ સમસેરથીજ શત્રુ નાશ હું કરૂં,
નાશ હું કરૂં માતુશ્રી જીત કરી ફરૂં. ૨ જા૦
ધર્મ સર્વ ક્ષત્રીનો જાણોછો મા તમો,
જાણોછો મા તમો કે ઝાઝું શું કહીએ અમો. ૨ જા૦
આજ મારા મામા રણમાં એકલા જશે,
એકલા જશે કે મને એબ લાગશે. ૨ જા૦
મામા મારા જો અહીંથી દુર જશો જરી,
દુર જશો જરી કે જીવ આપું હું મરી. ૨ જા૦
ઉલટ અતી મન વીષે યુધ જોવાની,
યુધ જોવાની કે છોડો ટેવ રોવાની. ૨ જા૦
એટલુંજ માગુંછું હું માત તારી પાસ;
માત તારી પાસ કે કરો નહીં નીરાશ. ૨ જા૦

(વનરાજ માનતો નથી ત્યારે સુરપાળને તેની સોપણુ કરેછે)

રૂપસુંદરી-- જનુની જીવો એ રાહ.

વીરારે સુરપાળ તને વીનવું, લેજે પુત્રની ભાળજી;
મુજથી વીખુટો નથી પડયો, એ છે નાનેરૂં બાળજી.
લેજેરે ખબર વનુભા તણી.

સુરપાળ--

શોકરે છોડોને તમે બેનડી, ધારી ધીરજ મનજી;
મેલુ વીલો વનમાં નહીં, બહુ કરશું જતનજી;
શોકરે છોડોને તમે બેનડી.

વનરાજ—

આજ્ઞારે આપોને હવે માવડી, મને જાવા ગીરનારજી;
દુરીજનને દુર જઈ કરૂં, મારી તેમને મારજી;
આજ્ઞારે આપોને હવે માવડી.

રૂપસુંદરી—

જા કહેતાં જીભ ન ઉપડે, વહેલા આવજો વીરજી;
ઝુરી ઝુરીને અહીં મરૂં, શકું ધારી ન ધીરજી;
લેજોરે ખબર વનુભા તણી.

સુરપાળ—

વેગેરે વેલા અહીં આવશું, કરશો નહીંરે ઉચાટજી;
યોગ્ય રીતે અમે ત્યાં જઈ, ઘડશું શત્રુનો ઘાટજી;
શોકરે છોડોને તમે બેનડી.

વનરાજ—

રણેરે ઝુઝી રંગ રાખવો, છે એ ક્ષત્રીની રીતજી;
સબળા શત્રુને સંહારીને, કરૂં દેશની જીતજી.
આજ્ઞારે આપોને હવે માવડી.
રણમાં જવાને મને અતી, માજી મનમાં ઉમંગજી.
વેરરે લેવું મુજ તાતનું, રાખું જઈને હું રંગજી.
આજ્ઞારે આપેને હવે માવડી.

રૂપસુંદરી—

સાવધ રહેજોરે તમે સર્વદા, કરો તનનું જતનજી;
પ્રભુ તમારી રક્ષા કરો, આવે નહીંરે વીઘનજી.
લેજોરે ખબર વનુભા તણી.

પ્રવેશ ૨૭ મો.

(સુરપાળનું મૃત્યુ સાંભળી વિલાપ કરેછે.)

રૂપસુંદરી--શેઠ સગાળશા સાધુને એ રાહ.

અરે હાય સુરપાળ વીરોરે, હતો જે ગુર્જરી હીરોરે—ટેક
અરે વીરા શો કોપ કર્યો તેં, તજી ગયો શું આમ;
જાતાં તને જરી શર્મ ન આવી, સુનુ દીસેછે આ ધામ—અરે
ભાણેજ તારો છોરૂં બીચારો, રઝળે વન મોઝાર.
કોણુ લડાવશે લાડ હવે એને, કો કરશે વીરવાર—અરે.
ક્યાં જવું ને હવે શું કરવું તેની, સુજ પડે નહીં વીર;
કેમ મુકી અમને તું ગયો કહે, કેમ બન્યો તું અધીર.—અરે
કોને હવે મારા મામા કહીને, બોલાવશે એહ બાળ;
એકલો વનમાં મુંઝાઇને તે કરશે પોતાનો કાળ—અરે
કઈ દીશાથી અમપર આજે, રેલીયું દુખ વાદળ;
કૃપા કરી કર મુકત એમાંથી, હે પ્રભુ દિનદયાળ—અરે

प्रवेश २८ मो.

(વનરાજને રાજ્યાભિષેક થયા પછી વનરાજ રૂપસુંદરી-ને નમન કરેછે તે વખતે.)

રૂપસુંદરી- ખુશરહો સનમજા એ રાહ.

ધન્ય ધન્ય પુત્ર છે ધન્ય ઘણુ રે તુજને,
યુધ વિષે દેખાડી શુર, શોભાવી મુજને;
તેં ક્ષત્રીની રાખી રીત દાખવ્યું શુર,
તે દેખી થયોછે આજ હર્ષ મુજ ઊર.
આવા મુજને જન્મો જન્મ આપજે પુત્ર,
જે શુર કરી શોભાવે મુજ ઘર સુત્ર;
હીંમત રાખી તેં વાળ્યું બાપનું વેર,
કરી કૃપા આજ ભગવાન કરી તે મેર

વનરાજ— **ગીતિ.**

સભાસદો સહુ સુણજો, પ્રેમથકી મુજ પ્રજા તમે પાળો;
સત્વર સર્વ કષ્ટો, તેહ તણા તમે તપાશીને ટાળો.

સભાસદો— **કલ્યાણ.**

ધન્ય ગુર્જરપતી, ધન્ય ધન્ય તમકૃતી;
વાળી વેર બાપનું શુર દાખવ્યું અતી—ટેક
દેશ થકી દુશ્મન સર્વને કરીઆ આપે દુર;
ત્રાય ત્રાય પોકરાવી રાખ્યું નિજ પરિયાનું નુર. ધ૦
અતી કષ્ટ ગુર્જરી પ્રજાએ વેઠયું થોડા વર્ષ;
આપ પાટ બીરાજ્યા તેથી પામ્યા સર્વ હર્ષ—ધ૦
ધન્ય ધન્ય છે દીવસ આજનો થઈ છે લીલાલેર;
પુનઃસ્થાપના થઈ ગુર્જરની પ્રભુએ કીધી મેર. ધ૦

સર્વ પાત્ર= **કલ્યાણ.**

(ઇંગ્રેજીરાહ.)

સ્નેહી સજ્જનો, ધન્ય દિવસ આજનો;
પધારવા કૃપા કરી, તમે મહાજનો. ટેક
જુઓ પ્રાચીન કાળે કેવા થયા રાય શુરવીર,
શત્રુને સંહારી નાંખ્યાં, રાખી રણમાં ધીર. સ્નેહી૦
ગુર્જરપતી મહારાજા પોતે વડા વીર વનરાજ,
વેર બાપનું વાળી જેણે પાછું લીધું રાજ. સ્નેહી૦
ખેલ તેહનો ખાંતે ભજવ્યો, શાણા હે સરદાર;
ભુલ ચુકની માફી બક્ષો બાળ ગણી નિરધાર. સ્ને૦
અવર ખેલમાં પધારવાને કરશો અમપર મેર;
વિજય વાંચ્છિત ખેલ ભજાવવા ખુશી કરે આ પેર. સ્ને
આર્યબંધુઓ આવી રીતે કરજો રૂડાં કામ,
લેશો તસ્દી પધારવાને હવે આપ મુકામ. સ્નો

સમાપ્ત.

સૂચના.

આ પુસ્તકની પહેલી આવૃત્તિ ઘણી થોડી મુદતમાં ખપી જવાથી અને મુકમેલરોની ઉપરા ઉપરી માગણીયોને લીધે આ બીજી આવૃત્તિ છપાવવાની જરૂર પડી છે.

જે કોઈ કમ્પનીને આ ખેલ ભજવવાની મરજી હોય તેણે કર્તાને રૂબરૂમાં મળવું.

પ્રિય ભાઈ મથુરલાલ કાશીરામ તથા હરીલાલ કીકાભાઈ મહેતા આ બેઉ મીત્રોએ મને બનતી મદત આપેલી છે તેથી હું તેમનો આભાર માનું છું.

છોટાલાલ વિ. દલપતરામ.